

Telegraful Român

Apare Marția, Joia și Sâmbăta.

ABONAMENTUL:

Pentru Sibiu pe an 14 cor., 6 luni 7 cor., 3 luni 3 cor. 50 fil.
Pentru monarhie pe an 16 cor., 6 luni 8 cor., 3 luni 4 cor.
Pentru străinătate pe an 24 cor., 6 luni 12 cor., 3 luni 6 cor.

Abonamentele și inserțiunile să se adreseze

Administrației ziarului «Telegraful Român», Sibiu, str. Măcelarilor 45.

Correspondențele

să se adreseze Redacției «Telegrafului Român», str. Măcelarilor Nr. 45.
Scrisori nefrancate se refuză. — Articoli nepublicați nu se înapoiază.

INSERTIUNILE:

Pentru odată 14 fil., — de douăori 24 fil., — de trei ori 30 rândul cu litere garmond.

Chestia română în dietă.

Din vorbirea contelui Tisza, rostită în dietă.

(Fine.)

Chestia aceasta duce în mod natural la scrisoarea adresată răposatului Mitropolit Meșianu și din care domnul ministru de justiție a aflat de bine să facă obiect de observație. Mai întâi pentru aceea trebuie să stabilesc ceva, pentru că dacă n'ași face lucrul acesta, inesactitatea cuprinsă într'un pasaj din vorbirea domnului ministru de justiție ar trece în conștiința publică, în comunicația publică. E însă datorința mea, față de mine și față de cauză, să restabilesc adevărul. (Aprobări. Să auzim!) De altă parte trebuie și pentru aceea să mă ocup cu chestia, pentru că și apariția aceasta e caracteristică pentru domnul ministru de justiție. Domnul ministru de justiție citează din memorie scrisoarea mea. (Voci: A cetit-o!) Voi vorbi numai decât despre aceasta! Domnul ministru de justiție afirmă, că eu am promis naționalității române, că voi supune unei revizii toate părțile dreptului electoral, considerate de gravaminoase din partea naționalităților. După zece minute scrisoarea mea e adusă aici și domnul ministru de justiție cetește din ea pasajul următor: «Putem să ne îngrijim de o astfel de modificare a dreptului electoral, care pune pe baze drepte reprezentarea politică a românimeii din Ungaria». Dacă eu ași ajunge în poziția să citez ceva fals și eronat din memorie, — ceea ce se poate întâmpla în cele din urmă și celui de bună credință, — și în urmă ași primi textul autentic și ași vedea, că acolo stă cu totul altceva decât ce am spus eu mai înainte, ași fi dator mie însumi și sentimentului meu propriu de bunăconștiință să constat lucrul acesta și să nu aștept, ca altul să mi-l spună. Mi-ași exprima însumi regretul, că în contra voinței mele am citat fals. (Aprobări).

Da, de bună seamă am spus, că «putem să ne îngrijim de o astfel de modificare a singuraticelor dispozițiuni ale dreptului electoral, care pune pe baze mai echitabile reprezentarea politică a românimeii din Ungaria». Vreau numai decât să comunic, că despre ce e vorba, ce aveam înaintea ochilor. E vorba despre anumitul cens de proprietate de pământ. Poatecă vă mai aduceți aminte, că în proiectul original de lege, pe care l'a prezentat guvernul de atunci, se cuprindea, pe lângă censul de dare de 20 coroane, alternativ și censul de proprietate, de opt jugăre.

În comisiune s'au ridicat îngrijorări grele din partea maghiarimeii ardelenice. Pentru Ardeal era adecă în vigoare, nu censul din Ungaria, ci altul, mult mai urcat. Legea noastră de drept electoral a fost considerată de o inovație radicală, atât de departe mergătoare, încât în fața ei s'a născut îngrijorarea, că pe baza censului de opt jugăre pot să intre în șanțurile

constituției deodată astfel de mase de ale românimeii, încât aceasta ar avea urmări grave în Ardeal. Legea a fost adusă fără censul de opt jugăre. A urmat prima conscriere și deja s'au putut observa două lucruri. Întâi, că în Ardeal poziția maghiarimeii e pe baza legii nouă cu mult, dar foarte cu mult mai tare decum s'ar fi crezut, astfel, că chiar dacă s'ar acorda Românilor censul de opt jugăre, pentru ei prin aceasta s'ar forma în mod mai echitabil șansele valorării politice, fără ca să se nască pentru maghiarime vre-o primejdie oarecare. În a doua linie am văzut, că censul de opt jugăre e necesar în toate acele părți ale țării, în cari darea de pământ e mică. Să-și aducă aminte în special aceia, cari cunosc temeinic listele electorale din părțile dela ost, și mai ales dela nordost și dela nord ale țării, că sferturile de sesiune împovărate cu darea cea mai mică stau departe de darea de 20 coroane, așa, că censul de dare de 20 coroane înseamnă devalvarea micii proprietăți pe teritorii mari, în fața cărui lucru era neîncurajat de linsă, ca să rămânem pe lângă structura originală a legii, introducând și cele opt jugăre, adecă restabilind sferturile de sesiune ca bază a censului vechiu de proprietate. Aceasta a fost tradarea de patrie, săvârșită de mine în scrisoarea adresată Mitropolitului Meșianu. A doua tradare de patrie a fost aceea, că am pus în vedere instrucția în limba maternă pe seama copiilor cari cercetează școala, în școalele cu limbă de instrucție maghiară.

Înainte de a mă pronunța în chestia aceasta, rog pe onorații membri din partea contrară și înainte de toate pe mult stimatul domn ministru de culte, să facă din chestia aceasta obiect de temeinică precumpănire. Binevoii adecă a vă gândi, ce amărăciune groaznică pricinuește la elementul care formează stâlpii cu rădăcini tari ai națiunii ungare, la Șvabii noștri, pentru că le cresc copiii și nu mai știu ceti și scrie nemțește. (Așa e!) Binevoii a vă informa, ce amărăciune produce faptul, că copilul-soldat, eșit din cercul acestui popor, care e cel mai inteligent și are cultură temeinică, scrie tatălui său și tatăl său are necesitate de tâlmăciu pentru că să înțeleagă scrisoarea fiului său, fiindcă acesta nu știe să scrie decât numai ungurește, iar tatăl său nu știe decât nemțește. (Mișcare). Nu ușor m'am decis să fac declarația aceasta. Și eu m'am mișcat în mersul de gândire, că în institutele de învățământ ale statului nu se poate instrua decât ungurește, căci e natural, că limba maghiară e limba de instrucție. Dar a trebuit să mă conving, că ne înstreinăm de cei mai prețioși, de cei mai siguri sprijinitori, de cei mai puternici reprezentanți ai politiceii maghiare, de concetățenii noștri germani și slovaci, cari țin la noi din inimă și din suflet, îi estradam agitațiunii și ni-i facem dușmani, dacă nu le permitem instrucția în limba maternă. (Aprobări).

Onorată casă! Chestia aceasta a fost pusă pe neașteptate la ordinea zilei. Mult stimatul domn ministru de culte va recunoaște, că în anii din urmă, — și aci își are și el partea sa cea mare, — s'a făcut mare schimbare în privința aceea, că numărul institutelor de învățământ cu limba de instrucție maghiară s'a înmulțit în mod însemnat, nu numai prin crearea de școale de stat, ci și în școalele confesionale, de exemplu în școalele romano-catolice. Astăzi deci chestia aceasta e actuală în cercuri cu mult mai largi, decum era pe vremea, când mult stimatul domn ministru de culte se afla pentru prima oară la locul acela. Și l'ași ruga foarte mult, ca înainte de a atinge cu dispozițiuni ordinațiunea dată din partea stimatului meu amic Iankovich Béla în chestia aceasta, să precumpănească temeinic lucrul, pentru că sub impresiunea celor mai sgomotoase idei și dorințe naționale ar putea face ceva, ce ar pricinui rane grave ideii de stat maghiar, isvoarelor vii de putere, alipirei la statul național maghiar. (Aprobări prelungite).

Am văzut în războiul acesta, luptat cu fiii noștri împreună tinerii slovaci, — despre germani nici să nu mai vorbim, — în ce mod eroic, emulator cu vitejia maghiară, și-au luat partea din luptele date! Pe aceștia i-am ofensa în cele mai sfinte sentimente, dacă i-am răpi de posibilitatea, ca copiii lor să învețe în școalele cu limbă de instrucție maghiară să scrie și să cetească și în limba lor maternă. Căci, onorată casă, numai despre aceasta e vorba! Și poporațiunea aceasta își dă școalele statului ungar, sau, ceea ce prețuesc și mai pe sus, se învoește, ca școala confesională a ei să se prefacă în școală cu limbă de instrucție maghiară, căci ea rămâne și pe mai departe, suportând toate sarcinile, îngrijitoarea școlii. Se învoește bucuș, ca școala ei să fie maghiară, și nu are decât o dorință, ca copiii ei să învețe scrisul și cetitul și în limba lor proprie maternă. Repet: am comite în contra celor mai bune intențiuni, — doară și iadul e presărat cu bune intențiuni, — o greșală mare, am pricinui forței vie a statului maghiar o rană gravă, dacă am schimba ceva în privința aceasta...» (Aprobări vii în dreapta).

Răspunsul contelui Apponyi.

A luat cuvântul noul ministru de culte și de instrucție publică, contele Albert Apponyi, și a răspuns contelui Tisza următoarele:

«...Contele Stefan Tisza a atins în vorbirea sa multe chestii, cari aparțin resortului meu. Fiindcă măne sunt ocupat altundeva, rog să mi se permită, ca să pot folosi timpul care ne mai stă la dispoziție pentru a răspunde la acele espuneri ale contelui Tisza, cari mă privesc pe mine. (Să auzim! Să auzim!)

Contele Stefan Tisza mi-a adresat anumite întrebări și admonieri, din al cărui ton am înțeles, că el se teme, cumcă eu ași avea intențiunea să fac schimbări departe mergătoare și

exagerate în politica antecesorului meu în oficiu. Nu cunosc încă toate dispozițiunile antecesorului meu în oficiu, în special față de primejdia naționalităților, așa, că până acuma nu am întreprins nici un pas, nici cu privire la schimbarea, nici cu privire la întregirea acestor dispozițiuni. Tot așa ca și atunci, când pentru prima dată am avut portofoliul de culte și instrucție publică, stau departe de gândul, de a răsturna tot ce a făcut antecesorul meu în oficiu, pentru a dovedi, că tot ce a făcut e fără valoare. Ca atunci, mă voi năzui și acuma, să examinez fără cea mai mică preocupare dispozițiunile antecesorului meu din punctul de vedere al intereselor mari naționale. Și pot să spun deja acuma, că în privința aceasta am găsit gata un material foarte prețios. (Aprobări vii). Văneara după originalitate nu are să mă conducă la nici un caz în oficiul meu. (Aprobări în dreapta).

O muncă culturală în stil mare nu pot să execut în mijlocul războiului, deși pregătirea ei mi-o voi ținea

blema cea mai importantă pentru mine o formează aflarea mijloacelor, pentru a fi evitate în viitor relele și pericolele observate pe urma experiențelor de război. Esperiențele acestea s'au arătat în legătură cu raporturile de naționalitate. În general esperiențele acestea sunt îmbucurătoare și pline de speranță, pentru că e bine stabilit, că partea covârșitoare a naționalităților noastre, atât la front, cât și acasă, și-a împlinit cu credință datorința. Vreau să mă provoc numai la faptele eroice ale corpurilor de armată din Pojon, Cașovia și Timișoara, în legăturile cărora Șvabii, Sașii, Sârbii și Românii noștri au luptat vitejește împreună cu Maghiarii, confirmând faptul, că tradițiunile unitare, structura milenară a țării noastre, e atât de rezistentă, încât putem privi cu plină încredere la viitorul poporului nostru. O altă experiență, și ea e de netăgăduit, e aceea, că în părțile Ardealului, în special în ținuturile marginase cu regatul României, a putut fi constatat simptomul foarte trist al clătinerii credinței de stat, mai ales în cercurile inteligenței române.

Învățăturile pe cari le putem scoate din aceste duble esperiențe sunt acelea, că deoparte covârșitoarei părți a naționalităților noastre putem să-i arătăm, nu numai simpatii și înțelegere frățască, ci și încredere directă. De altă parte trebuie să astupăm isvoarele, din care a eșit în mare parte seducerea inteligenței nemaghiare, în special române. Dispozițiile cari sunt de luat în scopul acesta cad în mare parte în resortul meu. Înainte de toate trebuie să mă aflu, firește, în posesiunea deplinei cunoașteri a faptelor. Am dispus deja, ca să primesc cât mai curând toate datele respective, pentru a-mi putea construa cu exactitate icoana despre estensiunea acestui rău și despre isvoarele sale. De parte e de mine orice politică agre-

